

Titom. A ni bilo tako, dela sta se lotila znanstveno korektno, in čeprav je mogoče razbrati, da le nista zanemarjala svojih osebnih doživetij, se zdi, da sta dejstva postavlja v širši kontekst prostora in časa in da sta poskušala, kolikor je bilo le mogoče, osebno sodbo o Titu »uravnovežiti«. Zato bi lahko pritrdili njuni končni oceni, da »sta s knjigo poskušala izreči umirjene, nepristranske ocene o Titu in njegovem delu«. Knjiga je opremljena z nekaj izbranimi fotografijami in z obširnimi znanstvenim aparatom. Priložen je seznam kratic z obrazložitvijo in obsežno imensko kazalo. Delo je vredno branja, brez lažnega pretiravanja zanika mnoge novodobne enostranske in splošne ocene o Josipu Brozu in njegovih sodelavcih. Ponuja nam sliko, ki ni ne samo bela in tudi ne pretirano rdeča, je pa polna različnih barvnih kombinacij, ki na koncu predstavljajo zaključeno mavrično podobo ljudi in časa, v katerem so živeli.

Marjan Toš

MORPURGI, POTOMCI MARIBORSKIH JUDOV

Dokumentarna razstava v Centru
judovske kulturne dediščine Sinagoga
Maribor 29. 6.–31. 8. 2017

CJKD Sinagoga Maribor, ki deluje v obnovljeni nekdanji judovski sinagogi v Židovski ulici 4 v Mariboru, je za poletje 2017 pripravil zanimivo in odmevno dokumentarno razstavo s pomenljivim naslovom *Morpurgo, potomci mariborskih Judov*. Z njo so javnosti predstavili

delček usod mariborskih srednjeveških Judov, ki so se po izgonu iz mesta in dežele v letih 1496–1497 zatekli na območje Beneške republike, v severnoitalijanska mesta in v Dalmacijo. Veliko jih je prišlo zlasti na območje Goriške, Gradiške in Trsta, kjer se je vse do danes ohranil značilni priimek Morpurgo – Marpurgo – Morpurgi – Marpurgi. Razstavo sta zasnovala in pripravila **Marjetka Bedrač** in **Andrea Morpurgo**, oblikovala jo je **Anja Premk**, prevode slovenskih besedil v lepo angleščino je pripravila **Valerija Trojar**, lektorici pa sta bili **Darja Gabrovšek Homšak** in **Kristina Alice Waller**. Razstavo je spremljal tudi dvojezični barvni katalog, za katerega je besedilo napisala Marjetka Bedrač.

Splošno znano je, da je v Mariboru, danes drugem največjem mestu Slovenije, v poznem srednjem veku živel relativno številčna in pomembna judovska skupnost. Marpurch, Marpurg ali Marburg, kot se je mesto nekoč imenovalo, je tedaj spadal k vojvodini Štajerski. Ta je skupaj z vojvodinama Koroško in Kranjsko ter Avstrijskim primorjem sestavljala tako imenovane notranjeavstrijske dežele, ki so bile del habsburškega ozemlja. Poglavitna gospodarska dejavnost mariborskih Judov je bila posojanje denarja, ukvarjali pa so se tudi s trgovino, še posebej z vinom, ki je bila prav tako dobičkonosna in pomembna dejavnost. Proti koncu 14. stoletja sta se vloga in položaj Judov v posojilnih poslih postopoma spreminjala. S to dejavnostjo so se vse bolj ukvarjali tudi kristjani, vse močnejši konkurenti Judom pa so bili tudi v trgovskih dejavnostih. Gospodarska moč Judov je tako začela upadati, s tem pa tudi naklonjenost in zaščita vladar-

jev in deželnih gospodov, ki v poslih z Judi niso več prepoznavali finančno-ekonomskega interesa. Na prigovarjanje notranjeavstrijskih deželnih stanov po izgonu Judov iz teh dežel je Maksimiljan I. 18. marca 1496 naposled podpisal odlok o izgonu Judov s Štajerske, Wiener Neustadta in Neunkirchna. Z odlokom je tudi določil, da se morajo Judje iz teh krajev izseliti do 6. januarja 1497, v istem času pa je Jude izgnal tudi s Koroške.

Razstava je še enkrat verodostojno opozorila, da so nekateri mariborski Judje po odhodu iz Maribora v novih krajih prevzeli priimek Marpurg(er)/Marburg(er) oziroma Morpurgo. »Priimek Morpurgo je italijanska različica priimka Marpurger, razvil pa naj bi se iz beneškega poimenovanja za Maribor (Morpurch). Med vsemi različicami, med katerimi zasledimo še priimke Marpurch, Morpurch, Morpurg, Mompurgo, de Morpurgo in Morpurgo de Nilma, je prav Morpurgo daleč najpogostejši priimek potomcev mariborskih Judov. Iz zgodnjega 16. stoletja ni ohranjenih zadostnih virov, na osnovi katerih bi bilo mogoče z vso gotovostjo določiti kraje, v katerih so se mariborski Judje v prvih desetletjih po izgonu naselili v največjem številu. Kljub temu smemo sklepati, da se jih je največ naselilo na območju grofij Goriške in Gradiške in v Trstu. Proti koncu 16. in v začetku 17. stoletja se namreč večina omemb Judov s priimkom Marpurger nanaša na posameznike in družine, ki so tedaj živeli v Gorici in Gradišču ob Soči. Člani družin Morpurgo so bili pozneje tudi med najštevilčnejšimi predstavniki svojih skupnosti v obeh mestih, priimek Morpurgo pa je v tem času postajal vse pogostejši tudi v Trstu. Gorica, Gradišče ob Soči in Trst

so, kot vse kaže, bili tisti središča, iz katerih so se družine Morpurgo razselile v druga mesta na Apeninskem polotoku in Jadranski obali, v severozahodno Evropo, na območja osmanskega cesarstva in celo v čezatlantske dežele. Posamezne družine Morpurgo med seboj niso bile vselej sorodstveno povezane, povezovala pa sta jih skupni krajevni izvor njihovih prednikov in priimek, s katerim so ime srednjeveškega Maribora ponesle s seboj v svet. Mnogi Morpurgi so se uveljavili kot spretni trgovci in poslovneži pa tudi kot ugledni in vplivni bankirji, rabini, zdravniki, univerzitetni profesorji, inženirji, poslanci, knjigarnarji, založniki, pisatelji, pesniki, umetniki itd. Njihovi dosežki potrjujejo, da so v okoljih, v katerih so živeli, pomembno prispevali h gospodarskemu in družbeno-kulturnemu razvoju«, je med drugim izpostavila Marjetka Bedrač. Po podatkih, ki so jih zbrali nekateri družinski rodoslovci, naj bi bilo doslej na družinsko drevo vpisanih že več kot 2350 članov družin Morpurgo. Največ Morpurgov danes še vedno živi v Italiji, živijo pa tudi v Avstriji, na Hrvaškem, v Franciji, Španiji, Grčiji, na Slovaškem, Češkem, v Združenih državah Amerike, Kanadi, Izraelu, Venezueli, Braziliji, Surinamu in še kje.

Z razstavo Morpurgi, potomci mariborskih Judov, so organizatorji zelo resno opozorili na nesporno judovsko identiteto mesta ob Dravi in izpostavili nujnost, da »se večkrat podamo po razgibanih poteh potomcev pregnanih mariborskih Judov in se obenem poklonimo njihovemu spominu«. CJKD Sinagoga je v minulih letih veliko pripomogel, da sta se javni in zgodovinski spomin na srednjeveške mariborske Jude, ki so mesto pomembno zaznamovali, ga

sooblikovali in ponesli na evropske zemljevide ter v njem pustili trajne sledi, vrnila v javnost, in da postaja postopoma judovska zgodovina sestavni del zgodovine mesta. Z omenjenim projektom se je Sinagoga tudi dodatno utrdila v prepoznavni mreži domačih

in predvsem evropskih judovskih kulturnih centrov, ki proučujejo judovsko zgodovino, kulturo in dediščino in posebni poudarek namenjajo holokavstu in sodobnemu antisemitizmu.

Marjan Toš